

Софийски университет „Св. Климент Охридски

Рецензия

на представените трудове за участие в конкурса за академичната длъжност професор по 2.2. История и археология (История на България - Нова българска история), обявен в Държавен вестник,

бр. 82 от 3 октомври 2014 г.

Рецензент: академик Георги Георгиев Марков

Кандидат: доц. д-р Веселин Костов Янчев

Участникът в този конкурс е нагледно доказателство, че напрегнатото преподаване може да бъде съчетано със значителна изследователска дейност. Той представя за рецензиране научната си продукция през последните десет години, сиреч след хабилитирането си като доцент в Софийския университет. Разнообразието на научните интереси не е препятствие за постигане на необходимото качество, а достоверността на документална основа води до вярно направени анализи, изводи и обобщения. Умението на автора да пише като задълбочен изследовател не му пречи да бъде достъпен в стила си и следователно разбран от по-широк читателски кръг.

Понеже с доц. В. Янчев сме „проходили” и двамата в науката в някогашния Институт за военна история, ще си позволя да започна с основната според мен монография „Армия, обществен ред и вътрешна сигурност между войните и след тях (1913 – 1915 и 1918 – 1923)”, пряко издадена през миналата година, която се явява продължение на хабилитационния труд „Армия, обществен ред и вътрешна сигурност. Българският опит 1878 – 1912” от 2006 г. Може с основание да се твърди, че тази значима тема е знакова за автора, защото той пръв я проучва и всяка страница се явява принос в историографията. Самият подход от променливата теория към текущата практика предоставя възможности за проследяване и разкриване на проблемите в развитие.

Доц. В. Янчев разглежда възстановяването на българската армия след Балканските война с оглед гарантирането на суверенитета в сложната международна обстановка и съобразно задачите за опазване на вътрешната сигурност. Новост е неговото обяснение за утвърждаването на българската власт в присъединените земи и борбата срещу разбойничеството (62-78). Съдействието обаче не означава използване на войската за политически цели в предизборната борба. Авторът изяснява мотивите на управляващите да не създават съвременно законодателство за военно време и при обявено военно положение, за да съхранят правомощията и свободата на действията на изпълнителната власт. Същевременно те боравят с военната цензура, когато държавата все още не се е намесила в Първата световна война, както и строго пресичат опита за създаване на тайна офицерска организация.

Разпадането на Южния фронт през втората половина на септември 1918 г. с последвалото нападение срещу столицата е основателно окачествено от доц. В. Янчев като „метеж” срещу държавата във военно време. Той прави анализ на променящите се политизирани оценки на това братоубийствено събитие, като преценява действията на правителството и Главното командване преди всичко в защита на държавния строй от насилствена промяна. Амнистията дадена на „републиканците” е изведена от необходимостта чрез постигането на политически компромис „да се забрави миналото” поради критичното настояще на Царството (125-126).

„Олевяването” на обществото след загубените две поредни войни създават условия за революционни сътресения. Като страж на вътрешната сигурност армията е в готовност да смаже „по силата на закона” възможните „държавнорухителни действия” водени от Комунистическата партия . Това според автора утвърждава Военният съюз като „втори властови център в армията”, който обаче се дистанцира и от „животинската алчност капитала” (с. 226-229). Същевременно той не пропуска сътрудничеството между коалиционното правителство на Ал. Стамболийски с организираното и неорганизираното офицерство при потушаване на обществените вълнения и особено при Железничарската стачка в края на 1919 г.

Доц. Янчев прави аргументирано изложение как още в началото на своето самостоятелно управление Стамболийски се опира на ограничителните военни клаузи на Ньойския диктат, за да уволни

офицерите членуващи във Военния съюз и да сложи еднолично ръка върху доброволческата армия. Той се възползва и от жандармерията, като я поставя под командването на верни офицери и я противопоставя на армията. Добре е отразена двойствеността на земеделския режим, който шумно проповядва „народовластието“, а отлага вдигането на военното положение, военните съдилища и цензурата. Нещо повече, Стамболийски степенува военното положение на „обикновено, усилено и обсадно“, за да може да го въвежда по всяко време в отделни окръзи. Авторът изобличава с факти провокацията с т. нар. „врангелистки преврат“, която сменя посоката на образа на врага от ляво на дясно (с. 279-284).

Като познавач на историята на Съюза на запасните офицери, доц. Янчев разкрива ролята му на свързващо звено между тайния Военен съюз и Народния сговор. Той обяснява и спецификата на реакцията спрямо т. нар. „Търновски събития“ от 15 – 17 септември 1922 г. С юридическа точност е показано основното предназначение на Закона за съдене и наказание на виновниците за народната катастрофа – унищожаването на „старите буржоазни партии“. Върхът на партизанщината е отбелязан с опита да бъде създадена вярна на БЗНС „Народната оранжева гвардия“, която да пази неговата еднопартийна власт. Същевременно борбата срещу разбойничеството не е ефективна, защото според автора административните и военните власти взаимно се блокират (с. 365-366).

Нишката спогодба от 17 март 1923 г. и преследването на четите на ВМРО от двете страни на западната граница според доц. Янчев настройва всички политически сили срещу БЗНС (с. 375). Всъщност Организацията не участва в Деветоюнския държавен преврат, а само отвлича вниманието на земеделското правителство от заговора на Военния съюз. Авторът посочва причините, поради което доброволческата армия не се подчинява на правителството и висшите военни, а единствено на преките си младши командири (с.415-416) . Той не оправдава преврата, но обяснява неговата неизбежност. Вероятно ще последва и трета книга по тази обществено значима тема за периода след 9 юни 1923 г., която ще бъде развита при новосъздадените обществено-политически условия.

Доц. В. Янчев обнародва и 6 статии, посветени на армията, външната политика и вътрешнополитическият живот в Царство България, в които дава вярна оценка на важния военен фактор предназначен по Конституция да стои извън политиката. Той добавя и нови щрихи към политическите

портрети на двамата съратници Кимон Георгиев и Дамян Велчев, като типичните герои на една бурна епоха. Проява на овладян професионализъм е умението на автора да не робува на натрупани предубеждения, а да извлича изводите чрез засичането на фактите.

Към военната история се отнася и албумът „Войната такава, каквато беше. България в Първата балканска война 1912 – 1913 г.” (2012), чиято концепция и част от съставителството принадлежи на доц. В. Янчев. Това е един оригинален начин да се представи войната чрез преки свидетелства взети направо „от извора”: документи, дневници и спомени, вестници и списания, картини и снимки, географски карти и пощенски картички, без изразяване на съвременна оценка. Същевременно „микроисторията” е вплетена в хода на военните действия и дипломатията, без които трудно биха могли да се обяснят последиците от войната в тила, болниците и снабдяването.

Интерес предизвиква монографията „Службите за охрана в България от княза до президента 1879 – 2013 г.” (2013), която отразява развитието на една помощна институция в три исторически епохи, както с различията, така и с приемствеността между тях. Независимо от формата на държавното управление властимащите и ползващите привилегиите на властта държат на личната сигурност, снабдяването и обслужването. Доц. В. Янчев успява да съизмери необходимото харчене с пилеенето на средства от управляващите, когато те не достигат за управляваните. Той разкрива структурата, организацията, финансирането и механизмът на действие, както и промените в подчинението на меродавните фактори. През последните 25 години е говорено много за прословутото УБО, но за пръв път авторът на тази книга пресъздава на документална основа неговата разностранна дейност начело с известните му ръководители (с. 128-199).

Доц. В. Янчев е съавтор в илюстрираната 125 годишна история на Народното събрание, издадена на английски език през 2005 г. Той е автор на частта за периода от Търновската конституция до Балканските войни. Макар и предназначена предимно за чуждия читател, тя има и научна стойност поради направените изводи и оценки относно особеностите на парламентаризма в България в три епохи. Колкото и да са недостатъчни демократичните традиции у нас, все пак от книгата се вижда, че е имало видни демократи. Разкрити са и отношенията на парламента с държавния

глава, правителството и съдебната власт. Не са пропуснати и основните законодателни актове на Народното събрание, свързани с ключовите събитие в нашата нова и съвременна история.

В своята преподавателска дейност доц. В. Янчев се представя с 2 лекционни курса в бакалавърската степен и още 4 в магистърската степен. Той е научен ръководител на 5 докторанта и научен консултант на още 2. Автор е на 2 учебника по история за средните училища. За периода след хабилитацията през 2005 г. участва с доклади в 20 национални и международни научни конференции. Ръководител е на 2 международни и 4 ведомствени изследователски проекта. Приложената справка за цитиранията на трудовете на кандидата е задоволителна с оглед интереса към хуманитарните науки. Неговите книги се съхраняват в големите библиотеки в България и по света.

Като имам предвид приносите в изследването, преподавателската дейност и научните прояви на доц. Веселин Костов Янчев в качеството му на вече утвърден учен, то си позволявам убедено да препоръчам на Научното жури и на Факултетния съвет при Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ да го изберат на академичната длъжност професор по 2.2. История и Археология (История на България – Нова българска история).

14 януари 2014 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(акад. Г. Марков)